

9. Ukraine 1998 Parliamentary Election [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.globalsecurity.org/military/world/ukraine/election-1998.htm>
10. Ukraine's Dangerous Decline. [Електронний ресурс] // The New York Times. – 1998. – April 14. – Режим доступу до журн.: <http://www.nytimes.com/1998/04/14/opinion/ukraine-s-dangerous-decline.html>
11. Ukraine Election Bulletin [Електронний ресурс]. // The National Democratic Institute for International Affairs. – 1999. – November 10. – Режим доступу: [http://www.ndi.org/files/414\\_uk\\_novbulletin.pdf](http://www.ndi.org/files/414_uk_novbulletin.pdf)
12. Pre-Election Report On The October 31, 1999 Presidential Election In Ukraine. [Електронний ресурс] // National Democratic Institute's. – 1999. – October 29. – Режим доступу: [http://www.ndi.org/files/360\\_uk\\_preelect1099.html](http://www.ndi.org/files/360_uk_preelect1099.html)
13. Wines M. Struggling Ukraine Teeters Between East and West [Електронний ресурс] / Michael Wines // The New York Times. – 1999. – February 26. – Режим доступу до журн.: <http://www.nytimes.com/1999/02/26/world/struggling-ukraine-teeters-between-east-and-west.html>
14. Wines M. Ukraine's Election Seems Rigged to Favor Sitting President [Електронний ресурс] / Michael Wines // The New York Times. – 1999. – October 28. – Режим доступу до журн.: <http://www.nytimes.com/1999/10/28/world/ukraine-s-election-seems-rigged-to-favor-sitting-president.html>
15. Erlanger St. In Economic Pain, Ukraine Searches for Direction [Електронний ресурс] / Steven Erlanger // The New York Times. – 1994. – March 27. – Режим доступу до журн.: <http://www.nytimes.com/1994/03/27/world/in-economic-pain-ukraine-searches-for-direction.html?pagewanted=all&src=pm>
16. Perlez J. On Ukraine's Capitalist Path, Clique Mans Roadblocks [Електронний ресурс] / Jane Perlez // The New York Times. – 1996. – October 18. – Режим доступу до журн.: <http://www.nytimes.com/1996/10/18/world/on-ukraine-s-capitalist-path-clique-mans-roadblocks.html>
17. Pre-Election Report On The October 31, 1999 Presidential Election In Ukraine. [Електронний ресурс] // National Democratic Institute's. – 1999. – October 29. – Режим доступу: [http://www.ndi.org/files/360\\_uk\\_preelect1099.html](http://www.ndi.org/files/360_uk_preelect1099.html)
18. Ukraine's Opportunity: Western Suspicions of Russia [Електронний ресурс] / Steven Erlanger // The New York Times. – 1994. – April 17. – Режим доступу: <http://www.nytimes.com/1994/04/17/world/ukraine-s-opportunity-western-suspicions-of-russia.html>
19. Kipp J. Ukrainian and Belarus Presidential Elections: prelude to a crisis in the western borderlands of Russia an immediate aftermath of elections [Електронний ресурс] / Dr. Jacob W. Kipp // Foreign Military Studies Office. – Режим доступу: <http://www.globalsecurity.org/military/library/report/1994/ukrelec.htm>
20. Mycio M. Ukraine Voters to Choose between East and West: Elections: President's main rival blames fiscal woes on Soviet breakup. He urges renewed ties with Russia. [Електронний ресурс] / Mary Mycio // Los Angeles Times. – 1994. – June 22. – Режим доступу до журн.: [http://articles.latimes.com/1994-06-22/news/mn-7136\\_1\\_soviet-union](http://articles.latimes.com/1994-06-22/news/mn-7136_1_soviet-union)

**Корниенко Н. В. Парламентские и президентские выборы 1990-х гг. в оценках американских экспертов.**

*В предлагаемой публикации предпринята попытка показать оценки со стороны США относительно хода украинских избирательных кампаний 1990-х гг. Для анализа были взяты обобщения американских экспертов по поводу всеукраинских президентских (1991, 1994, 1999 гг.) и парламентских (1994, 1998 гг.) выборов, опубликованные в ведущих научных и публицистических изданиях, аналитических материалах исследовательских и общественно-политических центрах США. В статье наиболее характерные черты политической жизни украинского электората показаны с точки зрения американской стороны.*

**Ключевые слова:** всеукраинские выборы, США, Украина.

**Kornienko N.V. Parliamentary and presidential elections of the 1990s in the estimates of American experts**

*The proposed publication is an attempt to show the evaluation of Ukrainian election campaigns of the 1990s from the perspective from the United States. For the analysis it was taken the generalization of American experts about the national presidential (1991, 1994, 1999) and parliamentary (1994, 1998) elections, published in leading scientific and journalistic publications, analytical materials of research and socio-political centers of the USA. In the article the most typical features of political life of Ukrainian electorate were determined from the perspective of the American side.*

**Keywords:** Ukrainian nationwide elections, the USA, Ukraine.

УДК 339.924(437.6):061.1 ЄС

Є. О. Мухін

## ПЕРЕБІГ ТА ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕГРАЦІЇ СЛОВАЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ДО ЄС (1993–2004 рр.)

*Стаття висвітлює процес інтеграції Словацької Республіки до ЄС з моменту підписання угоди про асоціацію у 1993 р. до офіційного вступу країни до Євросоюзу у 2004 р. Зокрема, у дослідженні розглядаються питання періодизації вказаного процесу, його перебіг та особливості, а також чинники, які ускладнювали або сприяли приєднанню країни до ЄС. Також, у роботі розкриваються механізми, задіяні Європейським союзом та Словаччиною під час підготовки та реалізації курсу країни на вступ до ЄС.*

**Ключові слова:** Словацька Республіка, Європейський союз, асоціація, інтеграція, моніторинг.

В умовах, коли Україна веде активну роботу, спрямовану на отримання повноцінного статусу країни-члена ЄС значної актуальності набуває вивчення досвіду країн, де євроінтеграційні процеси були успішними.

На сьогодні питання, пов'язані з інтеграцією Словаччини до ЄС висвітлювалися такими словацькими авторами, як М. Адамич, В. Білчик, М. Ветрак, П. Вlachовски, А. Дулеба, Я. Зверина, М. Лукач, Я. Михалик, Є. Слівкова, Я. Фигель. В іноземній історіографії словацькі євроінтеграційні процеси досліджувалися у роботах О. Буториної, К. Водічки, І. Горватової, О. Д'ярфашової, М. Ештваннікової та Є. Де Ріддера. Водночас, вказані роботи не містять єдиного комплексного підходу до висвітлення процесу інтеграції Словацької Республіки з урахуванням усіх його особливостей та чинників, які сприяли чи ускладнювали приєднання країни до ЄС.

Офіційним початком процесу інтеграції Словаччини до ЄС поклало підписання 4 жовтня 1993 р. у Люксембурзі Угоди про асоціацію між ЄС та Словацькою Республікою [1]. Процес інтеграції Словацької Республіки мав свої особливості, порівняно з іншими країнами-кандидатами, що потребувало від країни більш значних зусиль для його успішного завершення. Зокрема, це були відсутність досвіду проведення довготривалої зовнішньої політики, дефіцит кваліфікованих кадрів, наявність менталітету провінційності, який був наслідком тривалої політичної та економічної ізоляції. Наслідком цього стало поява в політичній сфері країни великої кількості дилетантів, які не мали досвіду подібної роботи, відповідної освіти, не володіли іноземними мовами та дипломатичним етикетом, що негативним чином відбивалося на іміджі молодшої Словацької республіки [2, с. 105-106; 3; 4, с. 15-16].

Процес інтеграції Словацької республіки до ЄС можна поділити на п'ять етапів:

1. *Початок інтеграційних процесів* – від підписання угоди про асоціацію 4 жовтня 1993 р. до його вступу в силу після ратифікації країнами ЄС 1 лютого 1995 р.

2. *Розвиток інтеграційних процесів* – від початку роботи Єврокомісії у Словаччині у березні 1995 р. до прийняття рішення на саміті у Люксембурзі про виключення Словаччини із списку країн-учасників першої хвилі розширення ЄС 13 грудня 1997 р.

3. *Зміна словацької державної парадигми по відношенню до інтеграційних процесів* – від консолідації словацьких демократичних сил у кінці 1997 р. до формування уряду під керівництвом М. Дзурінди 30 жовтня 1998 р.

4. *Інтенсифікація інтеграційних процесів* – від створення нової робочої групи “Європейська комісія – Словаччина” 20 листопада 1998 р. до прийняття на саміті у Гельсінкі рішення про початок переговорів про вступ Словаччини до ЄС 11 грудня 1999 р.

5. *Реалізація курсу на інтеграцію до ЄС* – від початку переговорів про вступ Словаччини до ЄС 15 лютого 2000 р. до її вступу до Євросоюзу 1 травня 2004 р.

Перший етап передбачав створення засад для початку словацьких євроінтеграційних процесів, а саме: формування державних зовнішньополітичних інститутів (власної дипломатичної служби), різноманітних аналітичних закладів та груп, журналів, форумів, які готували суспільну думку для подальшого розвитку зовнішньополітичного курсу Словаччини [2, с. 105]. У вказаний період населення країни схилилося до думки, що Словаччина повинна сподіватися лише на власні сили, не вступаючи при цьому у жодні пакти та союзи. Так, у березні 1993 р. цієї думки притримувалося близько 30 % респондентів, лише 25 % підтримували курс на інтеграцію в ЄС [2, с. 106]. Незважаючи на це угода про асоціацію була підписана за планом, 4 жовтня 1993 р., та ратифікована країнами ЄС до 1 лютого 1995 р. [5].

На другому етапі почався розвиток інтеграційних процесів, що втілювалося у взаємодії інститутів ЄС з державними органами Словаччини з метою підготовки країни до вступу у Євросоюз. Зокрема, з березня 1995 р. у Братиславі почало свою роботу представництво Європейської комісії [5]. А 29 травня 1995 р. відбулось перше установче засідання Ради із асоціації між ЄС і Словацькою Республікою, яка відіграла ключову роль в координації діяльності країни із підготовки вступу до ЄС, прийнятті відповідних політичних рішень та підвищення ефективності взаємодії Європейської Комісії і національних органів, задіяних у вказаному процесі [6]. Загалом до лютого 1999 р. було проведено 4 засідання вказаного органу [5].

Водночас, 27 червня 1995 р. на засіданні Європейської Ради у м. Канни прем'єр-міністр Словаччини В. Мечьяр вручив голові Ради ЄС, президенту Франції Ж. Шираку, офіційну заяву про вступ до Європейського союзу із зазначенням стратегічної мети – набуття повноправного членства ЄС до 2000 р. [7]. Також, важливим напрямком роботи уряду Словаччини стало встановлення двосторонніх контактів з урядами країн-членів Європейського союзу, які приймали остаточне рішення про початок переговорів з країною про вступ до ЄС [8, с. 119-120]. Зокрема, в період 1995-1997 рр. Словаччина здійснила спроби зміцнити зв'язки з такими країнами, як Німеччина, Франція, Італія та Північна Ірландія [9, с. 51-53, с.55-57].

Результатом роботи Комісії стало включення Словаччини у травні 1995 р. до документу під назвою “Біла книга: підготовка асоційованих країн Центральної і Східної Європи, для інтеграції у внутрішній ринок ЄС”, яка впорядковувала відносини між асоційованими країнами та інститутами Європейського союзу, а також передбачала детальні рекомендації із гармонізації законодавства країн-членів, спрямовані на полегшення процесу їх вступу до ЄС [10]. Даний документ було вручено уряду Словаччини у листопаді 1995 р.

Основними умовами набуття членства в ЄС було виконання т.зв. “Копенгагенських критеріїв”, розроблених Європейською комісією у 1993 р.: стабільність демократичних інститутів та гідний рівень дотримання прав людини і національних меншин (політичні критерії), наявність функціонуючої ринкової економіки та здатність країни конкурувати на єдиному ринку (економічні критерії), відповідність стандартам законодавства ЄС та здатність практичної реалізації вказаного законодавства (законодавчі критерії) [11]. Більш детальні рекомендації були розроблені Європейською комісією на підставі досконального вивчення ситуації в країні та мали форму індивідуальної стратегії приєднання із позначенням конкретних дій, пріоритетів та термінів їх виконання [3]. Було виділено 23 галузі, які потребували найбільш суттєвої адаптації до норм ЄС: фінансові послуги, вільне пересування капіталів, оподаткування, транспорт,

енергетика, телекомунікації, аудіовізуальні послуги, підприємницьке і громадянське право, інтелектуальна, промислова і комерційна власність, конкуренція, аудит, охорона громадського порядку, оточуючого середовища, захист прав споживачів та соціальне забезпечення [10].

Передбачалося, що моніторинг виконання вказаної програми проводитиметься органами ЄС спільно з урядом Словаччини [12]. З цією метою було створено Асоціативну Раду до складу якої увійшли представники Європейської Ради, Європейської комісії і уряду Словаччини. В рамках даного органу було створено Асоціативний комітет, на який було покладено рішення конкретних технічних питань асоціації [8, с. 118]. На парламентському рівні 22-24 листопада 1995 р. було сформовано об'єднаний парламентський комітет з євроінтеграції, який до 1999 р. провів сім засідань. Також урядом Словаччини було створено 23 робочі групи, які відповідали за безпосереднє впровадження вимог Європейської комісії до правової системи країни [5].

За результатами моніторингу процесу підготовки, який проводився Комісією у період 26 квітня – 19 липня 1996 р. була підготована доповідь “Словаччина на шляху вступу до ЄС”, [5] за результатами якої Європейський парламент 17 листопада 1996 р. прийняв резолюцію про необхідність поважати права людини і демократію в Словаччині, що було сприйнято урядом В. Мечьяра, як грубе втручання у внутрішні справи країни [6]. Негативним чином на євроінтеграційний процес вплинув і цілеспрямований зрив В. Мечьяром референдуму 23-24 травня 1997 р. про вступ Словаччини до НАТО [4, с. 55]. Викладені недоліки: нестабільність державних інститутів, нерозвинена партійна система, наявність розколу між президентом і урядом, залежність судових органів від уряду, невиконання рішень Конституційного суду, недостатній контроль за діяльністю спецслужб, погіршення стану нацменшин – не були усунені, що призвело до виключення Словаччини 12-13 грудня 1997 р. на саміті ЄС у Люксембурзі із списку країн-учасниць першої хвилі розширення ЄС на Схід у зв'язку із невиконанням політичних критеріїв вступу [6].

Третій етап словацьких інтеграційних процесів був тісно пов'язаний із внутрішньополітичними змінами в країні, які знайшли своє відображення у зміні підходів до підготовки країни до вступу до ЄС. На початку 1998 р. на конференції міністрів закордонних справ у Лондоні представник Словаччини отримав документ під назвою “Приєднання партнерства”, який закликав визначити конкретні цілі на шляху інтеграції та спрямувати допомогу ЄС саме у ці конкретні галузі [13]. Словаччині пропонувалося розробити Національну програму прийняття норм, яка б містила графік запланованих завдань, визначала необхідні адміністративні і матеріальні ресурси [3].

24 березня 1998 р. уряд В. Мечьяра прийняв перший варіант такої програми [14], який був розкритикований рядом словацьких опозиційних політиків та Європейською комісією [6]. Авторитарна поведінка В. Мечьяра і недостатній рівень демократії створили серйозну загрозу для подальшої інтеграції країни в ЄС [15, с. 661]. В результаті у “Порядку денному 2000” Комісія висловила протиприступу Словаччини до ЄС поки вона не досягне “Копенгагенських критеріїв” [16].

Вказана ситуація викликала невдоволення населення та опозиційних партій, що призвело до суттєвого ослаблення позицій В. Мечьяра, що призвело до зміни політичної влади в країні [3]. Лише парламентські вибори 26 вересня 1998 р. та реформи уряду М. Дзурінди дозволили відновити процес інтеграції до ЄС [17, с. 133]. Зокрема, у щорічній доповіді Європейська комісія високо оцінила зміни, що відбулися у Словаччині та зробила висновок про можливість відновлення процесу її вступу до ЄС [18].

Початок четвертому етапу інтеграції Словаччини поклато відновлення співпраці з представниками Європейської Комісії. Так, під час першого візиту до м. Брюсселя М. Дзурінда домовився з головою Єврокомісії Х. Ван дер Бруком про створення нового інституційного інструменту – робочої групи “Європейська комісія – Словаччина”, призначену для відновлення процесу підготовки країни до вступу в ЄС, яка почала свою діяльність з 20 листопада 1998 р. [8, с. 118-119]. Уряд Словацької Республіки, намагаючись компенсувати помилки попередньої влади, визначив для себе досить високі темпи підготовки до вступу до ЄС [3]. В період з листопад 1998 р. по вересень 1999 р. відбулось п'ять засідань робочої групи “Європейська комісія – Словаччина” під час яких був виявлений і усунене ний ряд серйозних перешкод політичного, економічного і законодавчого характеру на шляху країни до переговорів про вступ до ЄС, наприклад введення прямих виборів голови держави, прийняття у липні 1999 р. закону про використання мови нацменшостей [8, с. 118-119]. 30 травня 1999 р. президентом було обрано прихильника євроінтеграції Р. Шустера, що додатково забезпечило співпрацю між президентом і прем'єром у напрямку виконання запланованих реформ [19, с. 400].

Також, відбулося поживлення двохсторонніх контактів з урядами країн-членів ЄС. Новий прем'єр-міністр М. Дзурінда протягом 1999 р. особисто наніс 35 візитів за кордон та провів цілу низку багатосторонніх зустрічей. Інші члени уряду також відвідали з візитами країни ЄС, а високопосадовці європейських країн побували у Словаччині. Водночас, зустрічі стали більш змістовними, що підвищувало міжнародний імідж Словаччини, як перспективного міжнародного партнера [8, с. 120].

Активізувалася і співпраця Словаччини з країнами “Вишеградської групи” (Чехія, Польща, Угорщина). На зустрічі, яка відбулася 3 грудня 1999 р. у Високих Татрах за ініціативою словацького президента Р. Шустера, президенти зазначених країн високо оцінили успіхи Словаччини у підготовці до інтеграції, декларували необхідність її долучення до списку країн, які почнуть переговори про вступ до ЄС [20]. Крім того, в ході зустрічі було досягнуто домовленість про спільне словацько-чеське вирішення ромського (циганського) питання: подолання циганської бідності, безробіття і неграмотності, на якому акцентувала увагу Європейська комісія, як на одному з ключових недопрацювань словацького уряду [20].

Вказані зміни знайшли своє відображення у “Регулярній доповіді Європейської комісії про прогрес, досягнутий Словацькою Республікою під час підготовки до вступу до ЄС” від 13 жовтня 1999 р., де

відмічалися позитивні зміни у виконанні політичних (демократія, правова держава, права людини і нацменшин) та економічних (можливість створення функціонуючої ринкової економіки протягом 2000 р.) критеріїв і рекомендувалося включити Словацьку Республіку до першої хвилі країн-кандидатів на членство в ЄС [21; 7, с. 56]. За результатами доповіді на саміті ЄС в Гельсінкі 10 грудня 1999 р. було прийнято рішення про початок переговорів зі Словацькою про вступ до ЄС [5; 22].

П'ятим етапом євроінтеграційних процесів у Словаччині стала безпосередня реалізація курсу на вступ країни до ЄС. Так, 15 лютого 2000 р. у Брюсселі відбулася офіційна церемонія початку переговорів про вступ Словацької Республіки до ЄС [23]. Переговори склалися з ряду етапів, які відповідали кількості глав "Acquis communautaire" (на той час – 31 глава) – комплексу законодавчих актів і угод Європейського союзу, до яких в обов'язковому порядку повинна була приєднатися Словаччина. Перш за все, проводився т.зв. "скрінінг", під час якого визначалася ступень відповідності національного законодавства Словаччини положенням "Acquis communautaire" і необхідний обсяг відповідних змін, які необхідно бути внести, а також готовність Словаччини прийняти зміни до моменту вступу до ЄС та необхідність перехідного періоду. Темп і тривалість кожного етапу залежали від того, як швидко країна зможе адаптувати власне законодавство до норм ЄС. Підсумком кожного етапу було погодження Європейською радою результатів прийняття Словацькою положень "Acquis communautaire" [24, с. 9-13; 25, с. 402].

Переговори з боку Словацької республіки очолив секретар міністерства закордонних справ Я. Фігель. За його ініціативою у складі усіх словацьких відомств були створені особливі адміністративні групи, які брали участь у скрінінгу та координувалися Міністерством закордонних справ. Безпосереднє пристосування правової системи країни до вимог "acquis communautaire" було покладено на парламент, у складі якого було створено комітет з закордонних справ та комітет з європейської інтеграції, що взаємодіяли з іноземними делегаціями під час переговорів про вступ до ЄС [8, с. 122].

Фактичним початком переговорів про вступ Словаччини до ЄС вважається 28 березня 2000 р., коли Я. Фігель представив у Брюсселі позиції для переговорів по 8 главам "Acquis communautaire": конкуренція, статистика, малий і середній бізнес, наука та дослідження, освіта і навчання, культура та аудіовізуальна політика, зовнішні зв'язки, спільна зовнішня політика і політика безпеки. 14 червня 2000 р. Європейська Рада підтвердила завершення переговорів по 6 із вказаних глав, за виключенням конкуренції і культури та аудіовізуальної політики. До листопада 2000 р. Словацькою було погоджено ще 4 глави: рибальство, промислова політика, культура та аудіовізуальна політика, захист прав споживачів і охорона здоров'я [26, с. 18; 6].

У регулярній доповіді про прогрес досягнутий Словацькою на шляху інтеграції країни до ЄС від 8 листопада 2000 р. Європейська комісія називала економіку країни ринковою та відмітила позитивні зміни у галузі виконання політичних критеріїв вступу (консолідація демократичної системи і стабільне функціонування її інститутів, зрушення у вирішенні проблеми нацменшин) [27]. Щоб закріпити досягнутий успіх 23 лютого 2001 р. Словацьким парламентом було прийнято поправку до Конституції, яка визнала обов'язковими принципів і норм міжнародного права для національного права Словаччини, запровадила інститут Омбудсмена, змінила принцип призначення Конституційних суддів та внесла зміни у повноваження законодавчої, виконавчої і судової влади [8, с. 122].

З 13 березня до 26 жовтня 2001 р. тривав наступний етап переговорів, під час якого було закрито ще 9 глав: вільний рух товарів, людей і капіталів, корпоративне право, економічний та валютний союз, соціальна політика і політика у галузі зайнятості, телекомунікації та інформаційні технології, митний союз [26, с. 19; 6].

На підставі позитивної оцінки Єврокомісії у щорічній доповіді від 13 листопада 2001 [28], Європейською Радою під час саміту у Лакені (Бельгія) 14-15 грудня 2001 р. була відмічена готовність Словаччини успішно завершити переговори про вступ до ЄС до кінця 2002 р. [5]. З цього моменту основні зусилля Словаччини були орієнтовані на закриття останніх глав переговорів: 11 грудня 2001 р. – охорона навколишнього середовища, 21 грудня 2001 р. – енергетика і фінансовий контроль, 21-22 березня 2002 р. – транспорт, 11 липня 2002 р. – конкуренція, співпраця у галузі юстиції, внутрішніх справ і закладів, 29 липня 2002 р. – регіональна політика (загалом 27 глав із 31) [26, с. 24-27]. Вказані успіхи відмічалися Європейською комісією у черговій щорічній доповіді від 9 жовтня 2002 р., як значний прогрес у досягненні Копенгагенських критеріїв вступу до ЄС [29].

9 грудня 2002 р. на саміті ЄС в Копенгагені було погоджено останні чотири глави переговорів: сільське господарство, фінанси, бюджет та різне (участь у загальноєвропейських фондах тощо) у зв'язку із чим, 13 грудня 2002 р., за результатами саміту, було прийняте рішення про вступ Словаччини до ЄС [23]. 9 квітня 2003 р. Європейський парламент ухвалив прийняття Словацької Республіки до Європейського союзу, а 16 квітня 2003 р. в Афінах було підписано договір про приєднання Словаччини до ЄС з 1 травня 2004 р. [30]. З цього приводу 16-17 травня 2003 р. у Словаччині було проведено референдум з питання вступу до ЄС. З 52,15 % населення країни, які взяли участь у референдумі 92,46 % підтримали вступ до ЄС, проти проголосували 6,2 % [31, с.15-16]. Керуючись результатами референдуму, 1 червня 2003 р. Національна рада Словацької Республіки ратифікувала Договір про приєднання Словацької Республіки до Європейського союзу з 1 травня 2004 р. [5].

Таким чином, процес інтеграції Словацької Республіки до ЄС мав свої особливості, які змусили країну докласти значні зусилля для його успішного завершення. Досвід євроінтеграції Словаччини особливо цінний для України тим, що внутрішньополітичні негаразди там загрожували зірвати цей процес і тільки успішне їх подолання забезпечило вступ країни до Європейського союзу. Зокрема, суттєвий вплив на тривалість інтеграційного процесу мали такі чинники, як стабільність внутрішньополітичного життя країни та ефективність функціонування її демократичних інститутів, підхід уряду країни до побудови діючої ринкової

економіки. Водночас прагнення стати повноправним членом ЄС пришвидшило позитивні зміни в країні, а встановлення жорстких термінів реформування з боку органів ЄС надало інтеграційним процесам необхідної динаміки, в результаті якої країна у 2004 р. стала повноправним членом Європейського союзу.

#### Джерела та література

1. Europe Agreement establishing an Association between the European Communities and their Member States, of the one part, and the Czech Republic, of the other part including Exchanges of Letters with Declarations and Final Act [Електронний ресурс] : [Search resource GOV.UK] / Official documents of the European Union. – Режим доступу: [https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment\\_data/file/272009/2437.pdf](https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/272009/2437.pdf). – Назва з екрана.
2. Дьярфашова О. Словакия в меняющемся мире: отношение общественности к европейской интеграции, международным организациям и глобальным угрозам / Опыт демократических преобразований Словакии; под ред. М. Бутора, Г. Мессежников, М. Коллар. – Братислава: Институт общественных проблем, 2007. – С. 105-115.
3. Эштваникова М. Новая волна расширения ЕС: Интеграция Словакии и Чехии в Европейский Союз / М. Эштваникова // Обозреватель. – 2003. – № 10. – Режим доступу: [www.rau.su/observer/N10\\_2003/10\\_06.HTM](http://www.rau.su/observer/N10_2003/10_06.HTM). – Назва з екрана.
4. Láštic E. V rukách politických strán. Referendum na Slovensku 1993-2010 / E. Láštic. – Bratislava: Edicia, 2011. – 128 s.
5. Slovensko a Európska únia [Електронний ресурс] : [EurActiv] / Chronologický prehľad bilaterálnych vzťahov SR-EÚ. – Режим доступу: [http://www.euractiv.sk/rozsirovanie/zoznam\\_liniek/slovensko-a-europska-unia](http://www.euractiv.sk/rozsirovanie/zoznam_liniek/slovensko-a-europska-unia). – Назва з екрана.
6. Slivkova E. Slovakia's Response on the Regular Report from the European Commission on Progress towards Accession [Електронний ресурс] : [University of Pittsburg] / University Library System. – Режим доступу: [http://aei.pitt.edu/287/1/dp\\_c57\\_slivkova.pdf](http://aei.pitt.edu/287/1/dp_c57_slivkova.pdf). – Назва з екрана.
7. Vzťahy SR a EÚ do Helsínk [Електронний ресурс] : [Euroinfo] / Informačné centrum Úrad vlády SR. – Режим доступу: <http://www.euroinfo.gov.sk/vztahy-sr-a-eu-do-helsink/>. – Назва з екрана.
8. Билчик В. Словацкая Республика и процесс подготовки к вступлению в ЕС: опыт и последствия / Опыт демократических преобразований Словакии; под ред. М. Бутора, Г. Мессежников, М. Коллар. – Братислава: Институт общественных проблем, 2007. – С. 119-120.
9. Duleba A. Zahranična politika Slovenskej republiky východisk, stav a perspektvy / A. Duleba, M. Lukac, P. Wlachovsky – Bratislava, Vúskumne centrum Slovenskej spolnosti pre zahraničnu politiku, 1998. – 63 s.
10. Biela kniha EÚ – návod alebo diktát? [Електронний ресурс] : [Newsletter SME.sk] J. Hübel // Newsletter SME.sk. – Режим доступу: [www.sme.sk/c/2123166/biela-kniha-eu-navod-alebo-diktat.html](http://www.sme.sk/c/2123166/biela-kniha-eu-navod-alebo-diktat.html). – Назва з екрана.
11. Joining the EU [Електронний ресурс] : [slovak-republic.org] / Guide to Slovakia – Режим доступу: <http://www.slovak-republic.org/eu/>. – Назва з екрана.
12. Biela kniha. Priprava asociovaných krajín strednej a východnej Európy na integráciu do vnutorneho trhu unie. [Електронний ресурс] : [Official portal of the European Union] / White papers. – [http://europa.eu/documents/comm/white\\_papers/pdf/com95\\_590\\_en.pdf](http://europa.eu/documents/comm/white_papers/pdf/com95_590_en.pdf). – Назва з екрана.
13. Partnership for the accession of Slovakia Union [Електронний ресурс] : [Access to European Union law] / Official documents of the European Union. – Режим доступу: [http://europa.eu/legislation\\_summaries/enlargement/2004\\_and\\_2007\\_enlargement/e40109\\_en.htm](http://europa.eu/legislation_summaries/enlargement/2004_and_2007_enlargement/e40109_en.htm). – Назва з екрана.
14. National program for the adoption of the acquis [Електронний ресурс] : [Access to European Union law] Official documents of the European Union. – <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:31998D0262>. – Назва з екрана.
15. De Ridder E. Civil Society Development during Accession: On the Necessity of Domestic Support to EU Incentives // Sociológia. – 2011. – Vol. 43. – № 6. – S. 657-690.
16. European Commission. Agenda 2000: For a Stronger and Wider Union. [Електронний ресурс] : [University of Pittsburg] / University Library System. – Official documents of the European Commission. – Режим доступу: <http://aei.pitt.edu/3137/1/3137.pdf>. – Назва з екрана.
17. Водичка К. Раздел Чехословакии – десять лет спустя / К. Водичка // Социологические исследования. – 2003. – № 5. – С. 129-133.
18. 1998 Regular report on slovakia's progress towards accession [Електронний ресурс] : [European Commission's official resource] / Official documents of the European Commission. – Режим доступу: [http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key\\_documents/1998/slovakia\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/1998/slovakia_en.pdf). – Назва з екрана.
19. Чехия и Словакия в XX веке: очерк истории в 2 книгах : [коллективная монография / отв. ред. В.В. Марьина]. – М.: Наука, 2005. – кн. 2. – 558 с.
20. Горватова И.В. Европейский Союз – дружной четверкой [Электронний ресурс] : [Зеркало недели] / Еженедельник Зеркало недели. – №49. – Режим доступа: [http://zn.ua/ARCHIVE/v\\_evropeyskiy\\_soyuz\\_druzhnoy\\_chetverkoy-18620.html](http://zn.ua/ARCHIVE/v_evropeyskiy_soyuz_druzhnoy_chetverkoy-18620.html). – Название с экрана.
21. 1999 Regular report on slovakia's progress towards accession [Електронний ресурс] : [European Commission's official resource] / Official documents of the European Commission. – Режим доступу: [http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key\\_documents/1999/slovakia\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/1999/slovakia_en.pdf). – Назва з екрана.
22. Zverina J. Nase evropske zpozdeni // Mezinarodni politika. – 2000. – № 1. – S. 53-58.
23. The Slovak Ministry of Economy at the current stage of Slovakia's EU accession process [Електронний ресурс] : [Official portal of the Slovak Ministry of Economy] / Ministry of Economy of the Slovak Republic – Режим доступу: [www.economy.gov.sk/index/go.php?id=2066&lang=en](http://www.economy.gov.sk/index/go.php?id=2066&lang=en). – Назва з екрана.
24. Vetrák M. Právo európskych spoločenstiev Acquis communautaire / M. Vetrák – Bratislava: Centrum pre európsku politiku a Inštitút zahraničného obchodu a vzdelávania v Bratislave, 2004. – S. 56 s.
25. Буторина О.В. Европейская интеграция / О.В. Буторина. – М.: Деловая литература, 2011. – 720 с.
26. Figel' J. Slovensko na ceste do Európskej únie. Kapitoly a súvislosti / J. Figel', M. Adamiš. – Bratislava: Róbert Vico – vydavateľstvo, 2003. – 205 s.
27. 2000 Regular report on slovakia's progress towards accession [Електронний ресурс] : [European Commission's official resource] / Official documents of the European Commission. – Режим доступу: [http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key\\_documents/2000/sk\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2000/sk_en.pdf). – Назва з екрана.
28. 2001 Regular report on slovakia's progress towards accession [Електронний ресурс] : [European Commission's official resource] / Official documents of the European Commission. – Режим доступу: [http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key\\_documents/2001/sk\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2001/sk_en.pdf). – Назва з екрана.

29. 2002 Regular report on Slovakia's progress towards accession [Електронний ресурс] : [European Commission's official resource] / Official documents of the European Commission. – Режим доступу: [http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key\\_documents/2002/sk\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2002/sk_en.pdf). – Назва з екрана.
30. Documents concerning the accession of the Czech Republic, the Republic of Estonia, the Republic of Cyprus, the Republic of Latvia, the Republic of Lithuania, the Republic of Hungary, the Republic of Malta, the Republic of Poland, the Republic of Slovenia and the Slovak Republic to the European Union [Електронний ресурс] : [Access to European Union law] / Official documents of the European Union. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=OJ:L:2003:236:TOC>. – Назва з екрана.
31. Mihalik J. Smerovanie EÚ a smerovanie naše / J. Mihalik // Kultúra. – 2004. – № 15-16. – S. 15-16.

**Мухин Е. А. Ход и особенности интеграции Словацкой Республики в ЕС (1993-2004 гг.)**

*Статья освещает процесс интеграции Словацкой Республики в ЕС с момента подписания договора об ассоциации в 1993 г. до официального вступления страны в Евросоюз в 2004 г. В частности, в исследовании рассматриваются вопросы периодизации указанного процесса, его ход и особенности, а также факторы, которые усложняли или способствовали присоединению страны к ЕС. Также, в работе рассматриваются механизмы, задействованные Европейским союзом и Словакией во время подготовки и реализации курса страны на вступление в ЕС.*

**Ключевые слова:** Словацкая Республика, Европейский союз, ассоциация, интеграция, мониторинг.

**Mukhin Y. O. Course and especially the integration of the Slovak Republic to the EU (1993-2004).**

*The article deals with the process of integration of the Slovak Republic to the EU since the signing of the Association Agreement in 1993, before the official accession to the European Union in 2004. In particular, the study addresses the periodization of the process, its speed and features, as well as the factors that complicate the or contributed to the country's accession to the EU. Also, in this paper we consider the frameworks used by the European Union and Slovakia during the preparation and implementation of the policy of the country to join the EU.*

**Keywords:** Slovak Republic, the European Union, an association, integration, monitoring.

УДК 94(420).086+341.174"2010/2014"

**А. В. Грубінко**

## **ЄВРОПЕЙСЬКА ПОЛІТИКА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ В КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМ ТА ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ СЗППБ ЄС (2010–2014 рр.)**

*У статті проаналізовано особливості європейської політики коаліційного уряду Великої Британії у 2010-2014 роках в контексті проблем та перспектив розвитку СЗППБ ЄС. Акцентовано увагу на проблемі погіршення відносин Великої Британії з ЄС у результаті антиєвропейських настроїв, поточних і перспективних наслідках ізоляціоністської політики уряду Д. Кемерона на європейському та американському напрямках зовнішньої політики. Зроблено висновок про негативний вплив імовірного виходу Великої Британії з ЄС на розвиток СЗППБ.*

**Ключові слова:** Велика Британія, Європейський Союз, Спільна зовнішня політика і політика безпеки, Спільна політика безпеки та оборони.

Ефективність процесу створення повноцінної системи автономної зовнішньої політики і політики безпеки ЄС, покликаної забезпечити глобальний політичний вплив цього унікального регіонального об'єднання, все ще викликає більше запитань, ніж відповідей. І це незважаючи на надання Євросоюзу статусу міжнародної правосуб'єктності та додаткових механізмів функціонування Спільної зовнішньої політики і політики безпеки (далі – СЗППБ) у Лісабонському договорі 2007 року. Перед СЗППБ як і ЄС в цілому постала екзистенційна дилема – або законсервувати наявний рівень інтеграції і чекати більш сприятливих політико-економічних обставин, долаючи перманентні проблеми, або гуртувати зусилля суб'єктів інтеграційних процесів заради продовження реалізації базових принципів розвитку об'єднання всупереч короткостроковим вигодам. Думки в ЄС розділилися. Різняться підходи провідних держав-членів, серед яких в силу геополітичних, дипломатичних, економічних, військових і гуманітарних можливостей, традиційної євроскептичної позиції та історичних союзницьких відносин з США виділяється Велика Британія.

Ця країна, географічно і ментально перебуваючи на перетині шляхів з Європи до США, в силу історичних обставин не була співзасновницею Європейських Співтовариств. Однак саме Велика Британія у 1970-х роках стояла біля витоків механізму Європейського політичного співробітництва, підтримала створення СЗППБ у Маастрихтському договорі 1992 року. За ініціативи Т. Блера у 1998 році укладено англо-французьку Спільну Декларацію Сен-Мало щодо розвитку військових можливостей ЄС. Велика Британія активно долучилася до укладення домовленостей НАТО-ЄС "Берлін-плюс" у 2002-2003 роках. Ці події дали старт Європейській політиці безпеки та оборони (ЄПБО). Водночас політика британських урядів у такій чутливій для державного суверенітету сфері, як зовнішня політика і безпека, завжди вирізнялася суперечливим характером. З часу вступу до ЄС у 1973 році офіційний Лондон розглядає використання механізмів європейського об'єднання як можливість посилення свого впливу на міжнародній арені в контексті усталеної постімперської зовнішньополітичної доктрини "вдарити сильніше своїх можливостей".